

O'ZBEK TILIDA TINISH BELGILARI (PUNKTUATSIYA)

Mamatova Marg'uba Ummatqul qizi

Guliston Davlat Universiteti

Lingvistika: O'zbek tili yo'nalishi 2-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7344549>

ARTICLE INFO

Received: 09th November 2022

Accepted: 18th November 2022

Online: 21st November 2022

KEY WORDS

Punktuatsiya, punktuatsion savodxonlik, sintaktik konstruksiya, punktuatsion tizim, nuqta, vergul, so'roq, undov, ellips, iqtibos, chiziqcha, ikki nuqta, nuqtali vergul, qavs.

ABSTRACT

Mazkur maqolada o'zbek tilida tinish belgilarining paydo bo'lishi, punktuatsiya tamoyillari, tinish belgilarini qo'llashda ma'lum bir ilmiy asoslarga amal qilish, tadqiqotchiga tinish belgilarining qoidalarini turli misollar orqali o'rgatish, punktuatsion belgilarni yozma nutqda tog'ri qo'llay olish malakasiga ega bo'lish, sintaktik konstruksiyalarini erkin tahlil qila olish haqida bir qancha ma'lumotlarga ega bo'lgan materiallar o'rganilgan hamda kerakli xulosa va tavsiyalar berilgan.

Maqolani tinish belgilari nomini tahlil qilish bilan boshlaydigan bo'lsam, TINISH so'zining lug'aviy ma'nosi- dam olish, nafasni rostlash, to'htamoq degan ma'nolarni anglatadi. O'z nomidan ham ko'rinib turibdiki, tinish belgilari bu-so'zlarni talaffuz qilish jarayonida to'htab o'tish, urg'u yoki intonatsiya orqali ifodalashimizga ishora qiladi. Tinish belgilari tilshunoslikning deyarli barcha bo'limlari bilan deyarli bir hil aloqaga kirishgani bilan, asosan Sintaksis bo'limi uchun ahamiyati va o'rne nihoyatta katta. Til nuqtai nazaridan olib qaralganda esa, tinish belgilari bu- yozma nutq uchun xos bo'lgan hodisa hisoblanadi. Demak, tinish belgilari taraqqiyotini yozuvning paydo bo'lishi, ommaviy axborot vositalari bo'lgan gazeta va jurnallarning vujudga kelishi bilan izohlaydigan bo'lsak, maqsadga muvohiq bo'ladi. Xalqaro (Internatsional) fanda tinish belgilarini - Punktuatsiya deb ataladi.

Kishilik jamiyatida yozuv madaniyatining shakllanishi bilanoq tinish belgilarining ahamiyati ham benihoya ortdi. Punktuatsiya tildagi sintaktik qurilish bilan o'zaro bog'liq bo'ladi va albatta yozma nutqni aniq va ifodali bayon qilishda so'zning uslubiy to'g'riligini, tushunarligini ta'minlashda zaruriy vosita bo'lib hisoblanadi. Bundan tashqari tinish belgilari psixologik va intonatsion holatlarni namoyon qilishda ham juda muhim ahamiyatga ega. Harflar, diakritik belgilar va raqamlar bo'lmish yozuvning boshqa vositalari va tilning asosiy birliklari bo'lgan so'zlar hamda morfemalar orqali ko'rsatish mumkin bo'lmagan har hil fikriy munosabatlar ham aynan tinish belgilari orqali ifodalanadi. Zero, tinish belgilari ma'lum bir yozuv tizimining ko'makchi, ayni paytda, zaruriy qismi bo'lmish shartli belgilar jamlanmasidir. Punktuatsiyani tilshunoslikning orfografiya (adabiy tilning to'g'ri yozish qonun-qoidalarini

o'rganadigan bo'lim) bilan uzviy bog'liq deyish mumkin. Orfografiya so'zlarning to'g'ri yozilishini o'rgansa, punktuatsiya gaplarning to'g'ri [bayon qilinishi](#), undagi har bir jumlaning aniq ifodalanishi uchun xizmat qilib, sintaksis (birikma, tartib, tuzilma) bilan uzviy bog'lanadi. Shuni ta'kidlab o'tmoqchimanki, punktuatsiyaning eng muhim va asosiy vazifasi yozma matnni bo'laklarga ajratishdan iborat.

METOD VA MEDOLOGIIYASI

Puntuatsiyaning kelib chiqish tarixi, punktuatsion tizimning paydo bo'lishi va taraqqiy etishi, tinish belgilari sonining turli davrlarda va turli tillarda turlicha namoyon bo'lishi barcha tilshunosga ma'lum. Misol uchun tinish belgilarining hozirgi ma'no va ko'rinishida G'arbiy Yevropa tillari yozuvlarida XV-XVI asrlarda, rus yozuvida XVIII asr o'rtalarida, o'zbek yozuvida esa XIX asr ohiri, XX asr boshlarida gazeta (Gazette fransuz tilidan olingan bo'lib, u o'z navbatida ma'lum bir tanganing nomi bo'lgan italyan gazetasining XVI asrdagi almashtirilishi) va jurnal (fransuzcha: journal-kundalik daftar) larning ommaviy nashr etilishi natijasida paydo bo'lib, iste'molimizga kirib kela boshlagan. Ingliz tili punktuatsion tizimida apostrof va defis ham tinish belgisi hisoblanib, hammasi 12 ta bo'lsa, hozirgi o'zbek Puntuatsiyasi 10 ta tinish belgisidan iborat bo'lib, ular:

Nuqta (.);

Ikki nuqta (:);

Ko'p nuqta (...);

Vergul (,);

Nuqtali vergul (;);

Qo'shtirnoq- tirnoq ("");

So'roq belgisi (?);

Undov belgisi (!);

Qavs ( ));

Tire (-)

Yuqoridagi tinish belgilarining o'ziga yarasha ishlatish o'rni bor bo'lib, quyidagi 6 holatda eng ko'p ishlatiladi:

a) undalmalar

b) kiritmalar

c) qo'shma gaplar

d) ko'chirma gaplar

e) uyushiq bo'laklar

f) ajratilgan bo'laklar

Mazkur holatlarda ko'proq **tire, vergul, ikki nuqta** hamda **nuqtali vergul** kabi punktuatsion belgilardan ko'proq foydalaniladi. Bularning qay tarzda ishlatilishiga oid amaliy misollar keltirib o'taman:

Undalmada

Bu qasidam senga, xalqim,

Oq sut-u tuz hurmati,

Erkin o'g'lingman, qabul et,

O'zbekim, jon o'zbekim.

(E.Vohidov)

Kiritmada

Gurgo (keyin bilishimcha, amaldorlarni shunday deb atasharkan) meni yaxshi tushundi.

(Gulliverning sayohatlari. J.Swift)

Qo'shma gaplarda

Garchi, u kitobiy so'zlar va majoziy she'rlarga yaxshi tushunmasa ham, g'azallarning ohangi, musiqiyidan zavqlanardi.

(Zulmat ichra nur. M.Osim)

Ko'chirma gaplarda

-Yo'g'-e, buvi,-dedi o'g'ri, - to'nka yorib-ku berarman, ammo choy icholmayman, chunki kun yorishib qolsa, meni tanib qolasiz.

(Mening o'g'rigina bolam. G'.G'ulom)

Uyushiq bo'laklarda

Ho'kiz, eshak, xo'roz uchovi boshidan o'tganlarini bir-biriga gapirishib, hasratlashib ketaverishibdi.

(Susambil ertagidan)

Ajratilgan bo'laklarda

Oradan biroz vaqt o'tgach, qarshimda ulug' martabali zot – imperator hazratlarining elchisi paydo bo'ldi.

(Gulliverning sayohatlari.J.Svift)

TADQIQOT NATIJASI

Bugungi kunda o'zbek tilida qo'llanilib kelinayotgan tinish belgilarini misollar orqali izohlab chiqaman:

Nuqta- eng qadimgi va eng ko'p qo'llanadigan tinish belgi bo'lib, XI asrda arab matnlarida yozuv sifatida paydo bo'lgan. Mazkur belgi o'zbek tilida tinish belgisi sifatida XIX asrning ikkinchi yarmidan ishlatila boshladi. Hozirgi o'zbek imlosida esa quyidagi o'rinlarda qo'llanadi:

1. Darak gaplar oxirida (Ovchi qishlog'iga tor bir daradan o'tib boriladi. "Yulduzli tunlar" P.Qodirov).

2. Orzu-istak, iltimos, buyruq gaplar oxirida (O'zingni tut, katta-kichikning oldida sharmanda qilma. "Sobiq".S.Ahmad)

3. Bosh harflar yoki bo'g'inlar bilan ko'rsatilgan shartli qisqartmalardan so'ng (S. Rahimov; M. T. Oybek; va boshqalar); abbreviaturalarda nuqta qo'yilmaydi;

4. Raqamlar yoki harflar bilan ko'rsatilgan numerativlardan so'ng (1. D. 2. B. kabi. Bunda numerativdan so'ng keladigan gaplar mustaqillikka ega bo'lishi shart);

5. Ba'zan sanalar raqam bilan yozilganda, yil, oy, kunlarni o'zaro ajratish uchun ular orasiga qo'yiladi (01.07.1966); (2016.01.11)

Ikki nuqta- tinish belgisi ustma-ust qo'yiladigan ikkita nuqtadan tashkil topgan bo'lib, u asosan quyidagicha qo'llaniladi:

1.Uyushiq bo'laklar oldidan: (Hamma narsa:uyalar, devorlar, daraxtlar qorong:ulikka jimgina cho'kdi "Oybek")

2. Bog'lovchisiz qo'shma gaplarda: (Yakun qildim: ko'z yoshlariga ikki bois bor ekan asli)

3. Ko'chirma gapdan oldin: (U uzoq o'yladi: bunday vaziyatda nima deyishim mumkin?)

Ko'p nuqta - ketma-ket qo'yiladigan uch (so'roq yoki undov belgisidan so'ng ikki) nuqtadan iborat tinish belgisi bo'lib, XIX asrning ikkinchi yarmidan ya'ni 1876-yildan boshlab «Turkiston viloyatining gazeti» da muntazam qo'llanilib kelingan. Ko'p nuqta, asosan, quyidagi o'rinlarda ishlatiladi:

1) gapning tugallanmaganligini bildirganda: -Men nima qilibman... Siz... — dedi Xolmurod... (P. Tursun);

2) nutq jarayonida so'zlovchining to'xtalishini bildirganda: Sen... sen qo'riqqa borasan;

3) iqtiboslarning bir qismi tushirib qoldirilganda;

4) dialogda savol javobsiz qolganda.

Vergul tinish belgi sifatida G'arbiy Yevropada XV asrdan ishlatilishni boshlagan. O'zbek tilishunoslida esa, XX asr boshlaridan uchraydi. Bugungi kunda verguldan quyidagi o'rinlarda foydalaniladi:

1. Uyushiq bo'laklar orasida: A.Qahorning ijodiy tajribasi kitobxonlar uchun ham, adabiyotshunoslar uchun ham, yosh yozuvchilar uchun ham bebaho bir manbadir.(P.Qodirov)

2. Undalmalarda: (-Onajon, siz menga yangi birr uh ato qildingiz!..."Yulduzli tunlar" P.Qodirov)

3. Kirish so'z va kirish birikmalardan so'ng: (Demak, ertaga yangilar kelib qo'shilsa, unda ularni bizlardan afzalroq ko'rarkansan-da?! "Ezop masalidan")

4. Tasdiq, ta'kid, inkor so'zlarda: (Mayli, beshta edik, ko'p bo'ldik,-debdilar "Susambil ertagidan")

5. Ajratilgan bo'laklarda: (Soyda, qo'sh yong'oqning tagida, oppoq qorga ko'milib uzoq turdi "O.Yoqubov")

6. Bog'lovchisiz qo'shma gaplarda: (Imperatorning ko'zlarida yosh ko'rdim, bundan ortiq mukofot bo'lmaydi,- dedi bulbul "Bulbul" H.K.Andersen)

7. Bog'langan qo'shma gaplarda: (Uning gavdasi juda katta, tovushi bo'lsa juda baland edi "S.Ahmad")

8. Undov so'zlar his-hayajon bilan aytilmasa. (Ey, menga ham bir qarab qo'ying.)

9. Ko'chirma gap darak, buyruqgap bo'lsa: (Hilm inson vujudining favoqihlig' bog'idir, odamiylik' olamining javohirlik' tog'i. "Hilm zikri" A.Navoiy)

Nuqtali vergul - ustma-ust joylashgan nuqta va verguldan tiborat bo'lib, u ikki unsurli [tinish belgilaridan](#) biri hisoblanadi (:).XIX asr oxirlaridan o'zbekcha matnlarda qo'llana boshlagan mazkur tinish belgi hozirgi o'zbek imlosida quyidagi o'rinlarda qo'llanilishi isbotlangan:

1. [bog'lovchisiz](#) qo'shma gap tarkibida ma'no jihatdan bir-biriga yaqin bo'lmagan gaplar orasida (Qalandarovning taklifi, shubhasiz, o'tmaydi; unda raisning obro'yi tushadi);

2. gapdagi uyushiq bo'laklar murakkab bo'lib, ular ma'lum guruhlariga ajratilganda, shu guruhlar orasida (Bugungi yig'ilishda talaba va o'qituvchilar; muhandis va farroshlar qatnashishi);

3. yarim qavs bilan ajratilgan raqam yoki harflardan keyingi gaplar oxirida (Kun tartibidagi masalalar quyidagilardan iborat:

a) sinf faollarini saylash;

b) texnika xavfsizligi haqida tushuncha berish;

v) maktab ichki tartib-qoidalari va boshqalar)

4. murakkab (aralash) qo'shma gaplar orasida (Yer ko'karmas, el yashnamas, bo'lmasa ko'k tomchisi; Qaydan olsin she'rni shoir, bo'lmasa ilhomchisi ([A.To'qay](#)).

Qo'shtirnoq tinish belgisini amaliyotga rus tilshunos olimi professor A.A. Barsov kiritgan bo'lib, o'zbek yozuvida u kiritish belgisi sifatida XIX asrning 80-yillaridan boshlab foydalanildi.

FITRAT mazkur tinish belgisi haqida "Tirnoqlar- bir yozg'uchi tomonidan muhim sanalsa, yozg'uchi o'z so'zlari orasida boshqa bir kishining so'zlarini hikoya qilsa, anglashilishi yengil bo'lmagan otlar, atamalar bo'lsa, shular tirnoq ichra olinadir",-deganlar.

Qo'shtirnoq quyidagi holatlarda ishlatiladi:

1.Har biri alohida hatboshi ko'rinishida ya ngi qatordan emas, balki ketma-ket bir qatorda berilgan dialog shaklidagi ko'chirma gaplar qo'shtirnoqqa olinadi
2.Turli manbalardan olingan iqtiboslar ha m qo'shtirnoq ichida beriladi:

Navoiy umrining oxirlarida yaratgan "Mah bub ul-qulub" asarida yozadi: "Yaxshi-yamonning fe'lini bilibmen va yamonu ya xshi xislatlarin tajriba qilibmen".

(N.Komilov)

3.Ichki nutq shaklidagi birliklar (o'y-xayol, mulohaza, tasavvur kabi) qo'shtirnoqqa olinadi: Shavkat sekin oynasi darz ketgan suratga termulib qarar ekan xayolidan ushbu o'ylar o'tdi: "Qiynali b ketdim, Surayyo... Sen bo'lganingda,bu ko'rguliklar yo'q edi... O'zing hammasini eplarding..." (Sh.Boshbekov).

4. Gapda odatdagi ma'nosidan boshqa ma'noda qo'llangan, shuningdek, eski, yangi yoki chet so'zlar qo'shtirnoqqa olib beriladi:

Bunday "maqtovlar" Shayxni battar jazavaga soladi. (O'.Hoshimov)

5. Turli asarlarning, qolaversa, kitob, gazeta va jurnallarning nomlari, sarlavhalar alohida olinganda emas, balki matnda qo'llanganda,

qo'shtirnoqqa olinadi: A.Qahhorning "O'g'ri" hikoyasi menga judayam yoqadi

6. Muassasa, tashkilot, korxonalar va shu kabilarning shartli nomlari

qo'shtirnoqqa olinadi: "Oltin meros" xalqaro xayriya jamg'armasi.

7. O'zbekiston Respublikasi orden va medallarining nomi qo'shtirnoqqa

olinadi: "Ilm-fan sohasidagi xizmatlari uchun" ko'krak nishoni".

8. Turli mahsulotlarning shartli nomlari qo'shtirnoqqa olinadi: "Pikolo" konfeti

So'roq belgisi ham o'zbek tiliga rus tilidan kirib kelgan, XIX asr oxirlaridan boshlab "Turkiston viloyatining gazetasi" sahifalarida ayrim matnlarda qo'llana boshlagan. Mazkur belgi gap oxirida qo'llanadigan belgi hisoblanadi (?). U asosan mazmunidan so'roq anglashilgan gaplar oxiriga qo'yiladi va shu gapning ifoda maqsadiga ko'ra so'roq gap ekanligini ko'rsatadi. So'roq belgisi o'zbek adabiy tilida quyidagi hollarda qo'llanadi:

1. Sof so'roq gaplar (sodda yoki qo'shma) oxiriga qo'yiladi: (Shuncha mol-holni tashlab ketib, qayga boramiz? "Zulmat ichra nur" M.Osim)

2. Taqrizlarda, iqtiboslarda biron so'z yoki jumla noaniq bo'lsa, xato qo'llansa, gumon va anglashilmovchilikni bildirsa, o'sha so'z yoki jumladan so'ngi qavsga o'ragan holda qo'yiladi.

3. So'roq gap tipidagi sarlavhalardan keyin qo'llanadi (Kim onani sevmaydi?!)

Undov belgisi - ikki elementli tinish belgisi (!) bo'lib, gap ohirida ishlatiladi. Undov belgisi, asosan, undov va buyruq gaplar oxiriga qo'yiladi. U o'zbek yozuvida XX asrning boshlaridan, "Turkiston viloyatining gazetasi" da 1901-yildan, keyinchalik esa boshqa bosma asarlarda doimiy qo'llana boshlagan.

Undov belgisi, asosan quyidagi hollarda qo'llaniladi:

1) undov gaplar oxirida (Bu yurtning eng yaxshi g'aroyiboti mana shu! "Bulbul" H.K.Andersen);

2) buyruq, tilak, orzu ma'nolarini ifodalagan gaplar oxirida (-Zindonga solinsin!- deb buyurdi "Uch og'a-ini botirlar ertagidan");

3) gap boshida kelib, kuchli his-hayajon ifodalagan undalmalardan, undovlardan hamda xa va yo'q so'zlaridan keyin (Jamila! Bas, tur o'rningdan! "Hamza");

Qavs (arab. — yoy, egilgan narsa)- ochiluvchi va yopiluvchi qismlardan iborat bo'lib, o'zbek tilida keng qo'llanadigan tinish belgilaridan biri. Ikki elementli (qo'shaloq) tinish belgisi asosan, gap o'rtasida hamda oxirida ishlatiladigan chegaralovchi belgidir. Hozirda u asosan 2 xil shaklda ishlatiladi:

a) odatdagi Qavs () asosiy me'yor hisoblanib, barcha yozuv shakllarida uchraydi; b) o'rta Qavs yoki katta Qavs — [] va {} matematika, geometriya, kimyo va boshqalar fanlarda, shuningdek, Qavs ichida Qavs keladigan holatda uchraydi. Xususan, mat.da bu belgi amallarning bajarilishi tartibini belgilash uchun ishlatiladi.

Hozirgi o'zbek tilida quyidagilar Qavsga olinadi:

- a) kiritma konstruksiyalar (kiritma soʻz, kiritma birikma, kiritma gaplar);
- b) remarkalar; v) sitata yoki misollarning manbalari;
- g) tushuntirish, izoh, uqtirish maʼnosidagi soʻz, birikma va gaplar,
- d) sitatadagi biror soʻz yoki jumlag muallifning turli munosabatini bildiruvchi soʻroq, undov belgilari, shuningdek, muallif tomonidan sitataga kiritilgan gaplar. Bilamizki, qavsga olingan qism asosiy gap bilan bevosita yoki bilvosita aloqador boʻladi.

Tire- hozirgioʻzbek tilida keng qoʻllanadigan, gorizontaal chiziqcha (—) shaklidagi tinish belgisi hisoblanadi. Tire belgisi rus yozuvida XVIII asrdan, oʻzbek yozuvida XIX asrning 70-yillaridan qoʻllanila boshlangan. Ushbu tinish belgi aralash holda, yaʼni gapning boshida va oʻrtasida, shuningdek, yakka va takror holda ham qoʻllanuvchi tinish belgilaridandir.

Bugungi kunda Tire sodda va qoʻshma gaplar tarkibida qoʻllanib, quyidagi vazifalarni bajaradi:

- a) gaplarni, gap boʻlaklarini ajratadi;
- b) gaplar, gap boʻlaklari va ayrim sintaktik tuzilmalarni chegaralaydi;
- v) turli xil maqsadlar — emotsional—ekspressiv holatlarni ifodalaydi;
- g) tushirib qoldirilgan ayrim boʻlaklar oʻrnini qoplaydi (Vaqting ketdi-naqting ketdi).

Grammatik hamda intonatsion jihatdan mustaqil gap boʻlaklari har ikki tomondan Tire bilan ajratiladi. Bunda ajratilgan boʻlakning har ikki tomonidan qisqa pauza boʻladi (Togʻalarim — Egamberdi va Rahimberdi — meni bir-bir quchoqlab, ishga beriladilar. — Oybek). Tire ikki yoki undan ortiq atoqli otning birikuvidan tuzilib, biron tashkilot, muassasa, taʼlimot,

narsa yoki hodisalar nomini anglatuvchi soʻzlar orasida (TransMonEE-YuNISEF tashkiloti), shuningdek, makon, zamon va miqdor chegarasini biddiruvchi ikki yoki undan ortiq soʻzlar raqamlar orasida ham (50—60 yillar, XIX—XX asrlar) qoʻllanadi.

MUHOKAMA

Punktuatsiya sohasidagi amaliy va nazariy ishlarda punktuatsion belgilar, tinish belgilari, baʼzan ajratish belgilari kabi terminlar ham qoʻllanib kelinadi. Bu punktuatsion belgilar tushunchasi ana shu bahsga aloqador boʻlgan va unda belgi deb koʻriladigan barcha shakllarni oʻz ichiga oladi.

Demak, bu termindan ajratish belgilarini ham, tinish belgilarini ham anglashimiz mumkin. Shuning uchun ham har ikki termini ajratish belgilari, tinish belgilari anglatgan barcha shakllar uchun umumiy nom sifatida ham, shuningdek, u terminlardan har birining oʻrnida ham qoʻllay olamiz. **Ajratish belgilari** termini maxsus vazifaga ega boʻlmaydi, ayni va toʻgʻri kelgan turli oʻrinlarda matnlarni qismlarga ajratish uchun qoʻllanadigan shakllarga nisbatan ishlatiladi. Bunday belgilar dastlab gazeta va jurnallar maydonga kelgunga qadar qoʻllangan oʻtmish yozuvlarimizda asosiy punktuatsion belgilik vazifasini bajargan. Keyinchalik esa, qoʻlyozmalar bilan birga, nashriy matnlarda ham qisman qoʻllanilgan.

Tinish belgilari termini bilan yozuvimizda oʻziga xos asosiy vosita boʻlib ishlatilgan va hozirgacha ishlatilayotgan yevropacha **punktuatsion belgilar**nigina ataymiz. Oʻz navbatida, muayyan tildagi punktuatsion anʼanalarining paydo boʻla boshlashi va barqarorlashuvida mashxur yozuvchilarning ijodi hamda tinish belgilaridan foydalanish qoidalarini

aniqlovchi va tartibga soluvchi filolog va tilshunos olimlar faoliyati juda muhim ahamiyatga ega. Bugungi o'zbek tilshunosligida tinish belgilarining shakllanishi, takomillashuvi hamda o'rganilishida A. Fitrat, O. Usmon, S. Ibrohimov, H. G'oziyev, G'. Abdurahmonov, K. Nazarov va boshqa tilshunos olimlarning o'rni va ahamiyati katta desak mubolag'a bo'lmaydi. Yuqorida ta'kidlanganidek, o'zbek tilida tinish belgilari XIX asr ohiri, XX asr boshlarida qo'llanila boshladi.

MUHOKAMA

XULOSA o'rnida aytish mumkinki, hozirgi o'zbek punktuatsiyasining shakllanishi dastavval, biroz chalkashliklarni yuzaga keltirgan, ya'ni, punktuatsiya masalalari bilan shug'illangan H.G'oziyev ("O'zbek punktuatsiyasining tarixiy taraqqiyoti", 1969, 1979), G'.Abdurahmonov ("Puntuatsiya o'qitish metodikasi", 1968), K.Nazarov ("Tinich belgilari va yozma nutq", 1974) larning kitoblarining yaralganiga ancha yillar bo'ldi va ulardagi punktuatsion belgilarning ishlatilishi haqidagi munosabat va fikrlar bir muncha o'zgardi. Bundan tashqari "Muallif punktuatsiyasi", aniqroq aytganda, muallif

tomonidan tinich belgilari qoidalariga amal qilmagan tarzda individual qo'llash holatlari ham uchraydi. Mana shunday ayrim chalkashliklarni hisobga olgan holda avval bularga aniqlik kiritish maqsadida O'z.Res FA Alisher Navoiy nomidagi Til va adabiyot institutining bir nechta yetakchi olimlaridan prof. N.Mahmudov, dotsent A.Madvaliyev hamda dotsent N.Mahkamovlar tomonidan "O'zbek tili punktuatsiyasining asosiy qoidalari" ishlab chiqildi. Bugungi kunda o'zbek tilshunosligida alohida bo'lim sifatida qaraladigan Puntuatsiya (Tinich belgilari) mana shular asosida shakllanib, keng o'rganilib va qo'llanilib kelinmoqda. Mazkur maqolaning yangiligi shundaki, hozirgi o'zbek tilshunosligida tinich belgilari haqidagi umumiy ma'lumotlardan foydalanish uchun bir nechta tilshunoslikka oid kitoblardan izlashimiz yoki internet ma'lumotlarini ko'rib chiqishimiz kerak bo'lar edi. Bu albatta ko'p vaqt talab qiladi. Ushbu maqolada men tinich belgilarini turli misollar va solishtirishlar orqali jamladim. Bu albatta foydalanuvchi uchun biroz yengillik bo'ladi degan umiddaman.

References:

1. "O'zbek tili punktuatsiyasining asosiy qoidalari" N.Mahmudov, A.P.Madvaliyev, N.Mahkamov. Toshkent-"O'zbekiston"-2015.
2. "O'zbek punktuatsiyasining tarixiy taraqqiyoti" H.G'oziyev. O'zbekiston "Fan" nashriyoti-1979.
3. "O'zbek tili punktuatsiyasi" K. Nazarov. Toshkent-1976.
4. "Adabiyot" umumiy o'rta maktablarining 5-sinfi uchun darslik. I qism.